

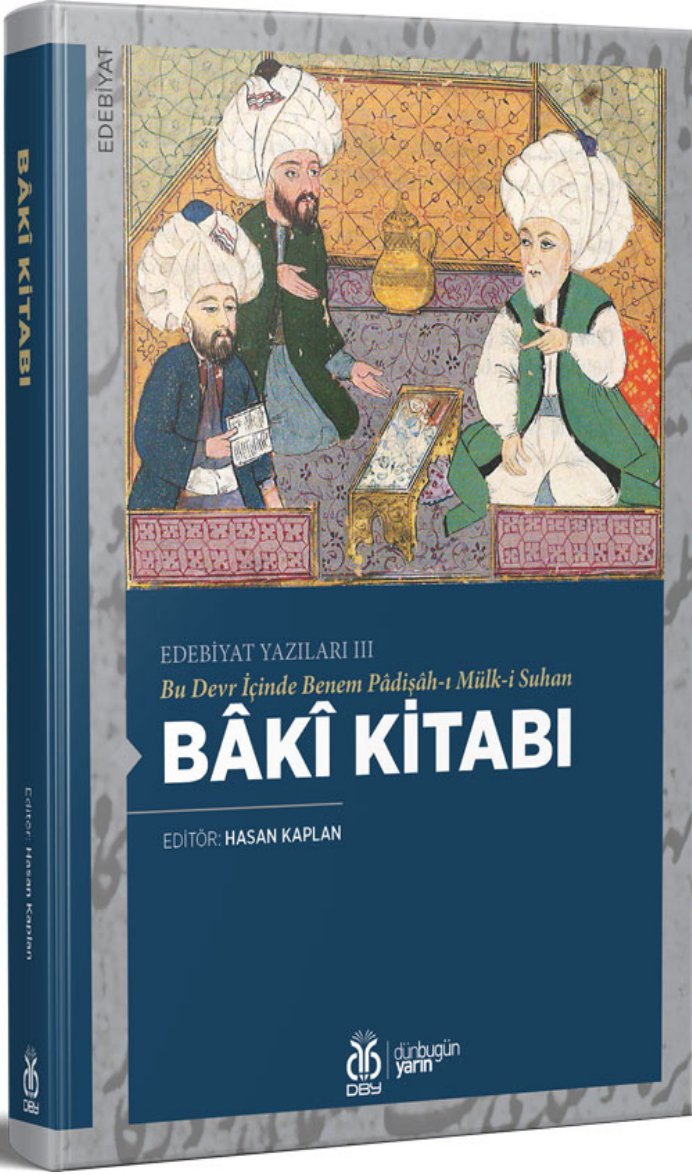

EDEBİYAT YAZILARI III

Bu Devr İçinde Benem Pâdişâh-ı Mülk-i Suhan

BÂKÎ KİTABI

EDİTÖR: HASAN KAPLAN

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2022, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 250
Edebiyat: 117

ISBN 978-625-8371-59-8
Sertifika No: 52315

Birinci Baskı:
İstanbul, 2022

Editör:
Hasan Kaplan

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Mizanpaj/Kapak Uygulama:
DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.
(Sertifika No: 46519)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Edebiyat Yazıları III: Bu Devr İçinde Benem Pâdişâh-ı Mülk-i Suhan: Bâkî Kitabı

/ Editör: Hasan Kaplan (Doç. Dr.)

İstanbul : DBY Yayınları, 2022.

420 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 250) ___

ISBN 978-625-8371-59-8

1- Edebiyat 2- Türk Edebiyatı 3- Bâkî 4- Divân

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu - Fatih / İstanbul
Tel.: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

*Bu Devr İçinde Benem
Pâdişâh-ı Mülk-i Suhan*

BÂKÎ KİTABI

EDİTÖR: HASAN KAPLAN

İçindekiler

Kısaltmalar	6
Sunuş	9
Klasik Türk Edebiyatının Aktüelinde Bâkî	25
<i>Hasan Kaplan</i>	
Yetenekli Bir Şair ve Hırslı Bir Âlim-Bürokrat: Bâkî'nin Profesyonel Kariyeri ve Sosyal Ağı	107
<i>Abdullah Karaarslan</i>	
Bir Münşi Olarak Bâkî	131
<i>H. Sercan Koşik</i>	
Bir Metin Arkeolojisi Örneği: Bâkî'nin Hazan Gazeli Şerhi	177
<i>Muhammet Nur Doğan</i>	
Bâkî'nin Şiirlerinin Anlam Dünyasından Kesitler	211
<i>Esmâ Şahin Öztaş</i>	
Bâkî'nin Şiirinde Bir Lafz-ı Muğlak: Rind	257
<i>Cafer Mum</i>	

Bâkî'nin Kendi Şiiri ve Şairliğine Dair Görüşleri.....	271
<i>Songül Aydın Yağcıoğlu</i>	
Bâkî Divanı'nda Leff ü Neşr Sanatının Beytin Kurgusundaki Yeri ve Üslupla İlişkisi	315
<i>Bülent Kaya</i>	
Resimli Bâkî Divanları	349
<i>Melis Taner</i>	
Bâkî Divanı'nın Eleştirel Neşirleri ve Yeni Bir Neşrin Gerekliliği Üzerine.....	399
<i>Furkan Öztürk</i>	

Sunuş

Bâkî, klasik Türk şiirinin estetik anlayışını en iyi yansıtan şairlerin başında gelir. Şiirlerindeki şekil mükemmelliği, söyleyiş tarzı, âşık ve rint dilinden hayata ve eşyaya bakışı, çok katmanlı ve ahenkli dili, çok sesli mısraları, titiz kelime seçiminin sonucu olarak mısralar arasında kurduğu yatay ve dikey söz/anlam ilişkileri; dil göstergelerini ses, sözcük ve söz grubu özelinde çoklu okumaya uygun kılması gibi yönlerden o, edebiyatımızın önde gelen şairlerindendir. Onun şiirleri geleneksel, sosyal, tarihî, estetik ve fonetik okumaya oldukça elverişlidir. Bu büyük şair, henüz bir medrese talebesi iken şiir meclislerinde adından çokça söz ettirmiş ve zaman içinde onun şöhreti tüm Osmanlı coğrafyasına yayılmıştır. Şairin büyüklüğü konusunda çağdaşı şuara tezkirecileri hemfikirdir. Bâkî ile aynı dönemde yaşayan, devrin edebiyatını iyi bilen ve şairlerini yakından tanıyan tezkire yazarları, Bâkî'yi 16. yüzyılın en büyük şairi olarak görmüşlerdir. Tezkire yazarlarının bu fikirde birleşmeleri, Bâkî'nin daha hayatta iken döneminde nasıl yer edindiğini göstermesi bakımından önemlidir. Şuara tezkirelerinde, divanlarda ve şiir mecmualarında şiirleri takdim edilirken Bâkî'den “sultânu’ş-şu‘arâ” olarak bahsedilmiştir.

Bu büyük şairin şöhretine uygun olarak hakkında birçok bilimsel kitap, makale ve tez yazılmıştır. Şairin hayatı, edebî şahsiyeti ve bazı şiirlerinin açıklaması şeklinde hazırlanan seçkilerin sayısı Bâkî'nin büyüklüğü ile paralellik arz etmektedir. Ancak Bâkî'yi her yönüyle anlatan bir eser bulunmamaktadır. Edebiyat tarihimizde ‘büyük’ olarak nitelendirdiğimiz Ahmed Paşa, Necâtî Bey, Fuzûlî, Nef’î, Nâbî, Şeyh Gâlib gibi şairler için

farklı bilim insanlarının çalışmalarını içeren çeşitli yayınlar yapılmıştır. Türkiye Yazarlar Birliği ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi kuruluşlarından Kültür A.Ş.'nin TYB İstanbul Kültür Merkezi'nde düzenlediği "Ölümünün 400. Yıl Dönümünde Bir İstanbul Şairi: Bâkî Sempozyumu" haricinde Bâkî adına böyle bir çalışmanın olmaması eksikliklerdir. İşte *Bâkî Kitabı*, bu eksikliği giderebilmek amacıyla farklı disiplinlerden bilim insanlarının bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Söz konusu kitabın kemale ermesinden yaklaşık bir sene önce, Bâkî'ye dair çeşitli çalışmalar yapan bir bilim insanı olarak ona duyduğum vefa ve minnetin gereği, benim gibi Bâkî'ye vefa ve minnet borçlu olduğumu düşündüğüm bilim insanlarıyla iletişime geçtim. *Bâkî Kitabı*'nı emsallerinden farklı kılan da galiba bu. Kitapta yazıları olan meslektaşlarımın hepsinin Bâkî hakkında önemli çalışmaları bulunmaktadır. Bu hususta kitabın okuyucusuna bir fikir vermesi bakımından bazı rakamlar paylaşmak istiyorum. *Bâkî Kitabı*'nda makalesi bulunan yazarlardan altısının doktora, ikisinin yüksek lisans tezi Bâkî hakkındadır. Bu isimlerin Bâkî ile ilgili yayımlanmış/basılı kitap adedi altı, makale ve bildiri de dâhil toplam yayın sayısı ise otuz dördtür. Kitapta makaleleri yer alan isimler arasındaki yakınlık, Bâkî eksenli olup kişisel veya bölgesel değildir. İsimlere bakıldığında görülecektir ki ülkemizin farklı üniversitelerinden farklı isimler tek paydada -Bâkî- bir araya gelmişlerdir. Amacımız Bâkî'ye dair daha önce söylenenleri tekrar etmek değil, onun hakkında yeni şeyler söyleyebilmek, Bâkî'yi tüm kimlikleri ve yetkinlikleriyle yansıtabilmektir. Bu doğrultuda elinizdeki kitapta herhangi bir yerde yayımlanmamış on makaleye yer verilmiştir.

Daha önce de belirttiğimiz üzere, klasik Türk edebiyatının önde gelen şairleri arasında zikredilen Bâkî, yaşadığı dönemde kendisini büyük bir şair olarak kabul ettirmiştir. Şairin, klasik şiirdeki etkisi de büyüklüğü nispetinde uzun sürmüştür. Birçok şair Bâkî'ye nazire söylemiş, onun şiirlerini tahmis ve tesdis etmiştir. Bazı şairler ise Bâkî'yi bir münasebetle zikredip ondan tazminde bulunmuşlardır. Bâkî'yi kendilerine model alan ve onun yolundan gittiklerini açıkça beyan eden şairler de olmuştur. Nazire dışında değerlendirilebilecek bazı uygulamalarda Bâkî'nin şiirlerini aynen veya biraz değiştirerek kendi divanlarına alan şairler vardır. Şairlik güçlerini ortaya koymak isteyen kimi şairler de kendilerini Bâkî ile mukayese etmişlerdir. Tüm bunları esas alan **Hasan Kaplan**, "*Klasik Türk*

kurulan yatay ve dikey ilişkiler de önemlidir. Nitekim Ali Nihat Tarlan'ın, *Bâkî Divanı Şerhi Notları* adıyla basılan çalışmasında³³ bilhassa bu tarz beyitlere yer verdiği görülmektedir. Kaya, Bâkî hakkında bilgi veren temel kaynaklarda dile getirilmeyen bu hususu kaleme alarak şairin üslubuna dair önemli bir makale ortaya koymuştur. Çalışmada öncelikle *Bâkî Divanı*'ndaki tüm şiirler incelenerek leff ü neşr sanatına örnek oluşturan beyitler tespit edilmiştir. Beyitlerden konuyla ilgili seçilen örnekler yoluyla *Bâkî Divanı*'nda leff ü neşr sanatının yansımaları, çeşitli ve zengin görünümleriyle verilmiştir. Bu sanatın şairin şiirlerindeki dağılımı, örnekler üzerinden şekil, muhteva ve diğer edebî sanatlarla ilişkisi bakımından ele alınarak değerlendirilmiştir. Klasik Türk şiirinde en sık rastlanan sanatlardan olan ve beytin kurgusuna söz ve anlam ilişkileri noktasında etki eden leff ü neşr sanatı, Bâkî'nin şiirlerinde orijinal ve zengin şekillerde yer almıştır. Bâkî'de bu sanatı oluşturan kelime ve kavramlar arasındaki müteakabiliyet ilişkisi, sade ve tek yönlü olmayıp girift söz ve anlam ilişkileriyle ön plana çıkmıştır. Bazı leff ü neşr örneklerinde ses, söz ve anlam noktasında çoklu bir uyum gözetildiği, leff ü neşr sanatının ihtiva ettiği paralelliklerin beytin bütününe uyumlu bir şekilde yayılıp anlatımı ve ahengi güçlendirdiği görülmektedir. Birçok çalışmada Bâkî'nin büyük sanatkâr oluşu değişik açılardan değerlendirilmiştir. Bu çalışmayla ise şairin şiir dünyası leff ü neşr özelinde incelenerek şair hakkında literatüre katkı yapmak amaçlanmıştır.

Harvard Sanat Müzesinde yer alan *Bâkî Divanı*'nın sanatlı bir nüshası³⁴ hakkında değerlendirmelerde bulunan ve söz konusu nüshayı metin-görsel ilişkisi bakımından inceleyen **Melis Taner**, kitabın dokuzuncu bölümünde yer alan "*Resimli Bâkî Divanları*" başlıklı makalesiyle *Bâkî Divanı*'nın 16. yüzyıl sonunda hazırlanmış resimli nüshalarını inceleyerek kaside ve gazellerin resimlendirilme stratejileri ve metin ile resim arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Osmanlı resim sanatında şairlerin divanları, özellikle lüks nüshalarda tezhiplerle süslenirken, resimlendirilme pratiği çok yaygın değildir. Ancak yaşadığı dönemde "sultanu'ş-şu'arâ" olarak anılan

³³ Ali Nihat Tarlan (2003). *Bâkî Divanı Şerhi Notları*, Haz. Necip Fazıl Duru-Sait Okumuş, Ankara: Meneviş Yayınları.

³⁴ Melis Taner (2019). "Harvard Sanat Müzesi'nde Bulunan Minyatürlü Bir Baki Divanı", *Türkiyat Mecmuası*, C. 29, S. 2, s. 553-575.

Klasik Türk Edebiyatının Aktüelinde Bâkî

Doç. Dr. Hasan Kaplan

ORCID: 0000-0003-1290-7219

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Hatay-Türkiye
h1982kaplan@hotmail.com

“Ömr-i dîrâz u saltanat-ı câvidânî gör”

(Bâkî, G. 77/3)

Giriş

Bâkî, klasik Türk edebiyatının önde gelen şairlerinden biridir. Henüz bir medrese talebesi iken şiir meclislerinde adından bahsettiren ve zaman içinde şöhreti tüm Osmanlı coğrafyasına yayılan şair, bu yüzyılda hem resmî hem de aktüel edebiyatta büyük şairlerden biri olarak kabul edilmiştir. Şairin büyüklüğü konusunda çağdaşı şuara tezkirelerinin tüm müellifleri hemfikirdir. Latîfî, şuara tezkiresini tamamladığında Bâkî 19-20 yaşındadır. Şairi tezkiresine alan Latîfî, şiir konusunda Bâkî'nin genç ve hevesli olduğunu belirtir (Canım, 2000: 186). Bu sıralarda saraç çırağı olduğunu tahmin ettiğimiz ve henüz Karamanî Ahmed ve Mehmed kardeşlerin öğrencisi olmayan Bâkî'nin, Latîfî'nin şuara tezkiresine girmesi hem şiire erken başladığını hem de kendisini çabuk tanıttığını göstermektedir. Bâkî hakkında saygı ve övgü dolu ifadeler kullanan Ahdî, 1563 yılında tamamladığı *Gülşen-i Şu'arâ*'sında, o sıralar bir danışman olan 36-37 yaşındaki

Yetenekli Bir Şair ve Hırslı Bir Âlim-Bürokrat: Bâkî'nin Profesyonel Kariyeri ve Sosyal Ağı

Abdullah Karaarslan

ORCID: 0000-0002-1671-6324
Sabancı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Tarih Bölümü Doktora Öğrencisi / İstanbul-Türkiye
abdullah.karaarslan@sabanciuniv.edu

“Kimse çekmez ilerü himmet-i şâhâne çeker”

(Bâkî, K. 12/14)

Giriş

On altıncı yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı merkezileşmesinin artmasıyla birlikte ilmiye sınıfı da müstakil bir teşkilata dönüşerek hiyerarşik bir bürokrasiye kavuşmuştur. Yeni kurulan medreseler ve mevleviyet kadılıklarıyla beraber ilmiye bürokrasisi giderek genişlemiş, medrese mezunları kasabat kadılığı ve mevleviyet olmak üzere iki ana kariyer yolunu takip etmeye başlamışlardır.

Bu dönemde ilmiye mesleğine rağbetin arttığı, ilmiye kapısında önemli bir birikmenin olduğu görülmektedir. Bu bürokratik gelişmelere paralel olarak sosyal ağların da geliştiği ve önem kazandığı söylenebilir. İlmiyede aile, mülâzemet, akrabalık, hemşehrlik ve himaye bağları gibi sosyal bağlar etkin rol oynamaya başlamıştır.

Bir Münşî Olarak Bâkî

Doç. Dr. H. Sercan Koşık

ORCID: 0000-0002-9239-3002
Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / İzmir-Türkiye
sercankosik@gmail.com

Giriş

Lügatte “yaratmak, ortaya çıkarmak, üretmek, yazmak ve kurmak” anlamlarına gelen inşa kelimesi, zaman içinde “yazma sanatı ve kompozisyon” gibi manalar da kazanmasıyla birlikte resmî ve özel yazışmaların inceliklerini anlatan ya da kısaca mektup yazma sanatı diyebileceğimiz terim anlamıyla kullanılır olmuştur. Kelime daha sonra yine bir anlam genişlemesine uğrayarak edebiyatta belagat ve fesahat ölçülerinin yanında belli kurallara da uyularak edebî güzellikle ortaya konulmuş nesir yazılarını da kapsar hâle gelmiştir (Durmuş, 2000: 334). Bu yazılara inşa yanında “estetik nesir” ya da “sanatlı nesir” de denilmektedir. İnşa yazan kişiye ise yine aynı kökten türemiş olan “münşî” adı verilmektedir. İnşa metinlerinin toplandığı mecmualar ise “münşeat mecmuası” adını almaktadır. Münşeat mecmuaları resmî ya da özel mektupların bir araya getirildiği eserlerdir. Bu eserlerde tek bir münşinin mektupları olabileceği gibi birden fazla münşinin mektupları da bulunabilir. Hatta mektuplar dışında estetik nesirle kaleme alınmış kısa nesir metinlerine de yer verilebilir.

Bir Metin Arkeolojisi Örneği: Bâkî'nin Hazan Gazeli Şerhi

Prof. Dr. Muhammet Nur Doğan

ORCID: 0000-0002-4725-4249
İstanbul Arel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / İstanbul-Türkiye
mnrdoğan@hotmail.com

Giriş

Klasik edebiyat çalışmalarının önemli ismi, rahmetli hocam Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*'nde yazdığı "Bâkî" maddesinde onunla ilgili olarak şöyle bir değerlendirmede bulunur:

Bâkî'de coşkun ilhamlar değil, şekil üzerinde durarak şiirini ince hayaller, nükte ve tevriye başta olmak üzere türlü edebî sanatlarla işleyip zenginleştirmeyi göz önünde bulunduran bir tutum esastır. Klasik nüktenin dayandığı îhâm ve tevriye sanatlarının Bâkî'nin şiirinin hâkim unsuru olduğunu iddia eden çağdaşı Ahdî ve ona iştirak eden Kınalızâde Hasan Çelebi, hükümlerinde haksız değildiler (Çavuşoğlu, 1991: 539).

Divan edebiyatı metinlerinin şerhine ömrünü veren Çavuşoğlu Hoca'nın bu tespitinden hareketle Bâkî'nin şiirini onda hâkim unsur olarak bulunan ihâm/tevriye sanatları yardımı ile anlamaya çalıştığımızda görürüz ki; bu şiirlerdeki çoklu anlam katmanları birbirinden koyu/

Bâkî'nin Şiirlerinin Anlam Dünyasından Kesitler

Dr. Öğr. Üyesi Esmâ Şahin Öztaş

ORCID: 0000-0003-1720-6542
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / İstanbul-Türkiye
esmasahin@gmail.com

“Kılsa her harfe nazar bir nice ma'nî görünür”

(Bâkî, G. 74/2)

Giriş

On altıncı yüzyıl Osmanlı şiirinin öncü şahsiyetlerinden biri olan Bâkî, Türkçeyi akıcı biçimde kullanması ve Türk dilini şiire uyarlama konusunda sergilediği başarıyla klasik Türk şiirini kendisinden önceki büyük şairlerden bir adım öteye taşımış ve çağlar boyu adından üstad olarak söz ettirmiştir. Tarih, tezkire ve biyografi kaynakları onun sanatı ve edebî kişiliğinin haklı övgüleriyle doludur.

Tezkire yazarlarından Âşık Çelebi onun şiirlerini sağlam ve güçlü, muntazam ve işlenmiş, renkli ve çeşnili; lafızlarını akıcı, manasını nefis, nazmını temiz, anlamını yakıcı olarak nitelendirir. Yapmacıklık ve gösterişten uzak olan şiiri, gayp âlemlerinden âdetâ kutsî bir tercüman lisanıyla onun diline aktarılmış gibidir (Kılıç, 2018: 175). Ahdî, söz bahçesi bülbülüne ve şekerler kıran tutiye benzettiği şairin şöhretinin her tarafa

Bâkî'nin Şiirinde Bir Lafz-ı Muğlak: Rind

Prof. Dr. Cafer Mum

ORCID: 0000-0003-0042-5159
İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Malatya-Türkiye
cafer.mum@inonu.edu.tr

Hüner esrâr-ı ma'nâ anlamakdur lafz-ı muğlakdan

(Bâkî, G. 366/4)

Giriş

“Rind” kelimesine *Burhân-ı Kâfi*'nin Farsçasında “Muhîl ve zîrek” (*Burhân*, 1341: 563), aynı eserin Türkçe çevirisinde “Bî-kayd, laubali, muhil, zirek ve münkir manasındır. Türkîde yosma derler. Zahiri melâm ve batını selim kimseye de ıtlak olunur” (Mütercim Âsım Efendi, 2000: 630); *Kâmûs-ı Türkî*'de “İşret ve sair şeylerden ihtiraz etmez laubali adam; harabati, zahiren laubali ve gayr-i muhteriz görünen ve ehl-i dil adam” (Şemseddin Sâmî, 1317: 681); *Gencîne-i Güftâr Ferheng-i Ziyâ*'da ise “Bağımsız, ilişiksiz, zeki, dışı kötü içi iyi kimse, münkir, sarhoş, fâsık kimse” (Şükûn, 1994: II/1018) şeklinde anlam verilmiştir. Diğer lügatlerde verilen anlamlar da aşağı yukarı aynı çerçevededir (bk. Mengi, 1994: 9-13; Mum, 1999: 3-4).

Bâkî'nin Kendi Şiiri ve Şairliğine Dair Görüşleri

Doç. Dr. Songül Aydın Yağcıoğlu

ORCID: 0000-0002-5044-3649
İstanbul Arel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / İstanbul-Türkiye
songaydin24@yahoo.com

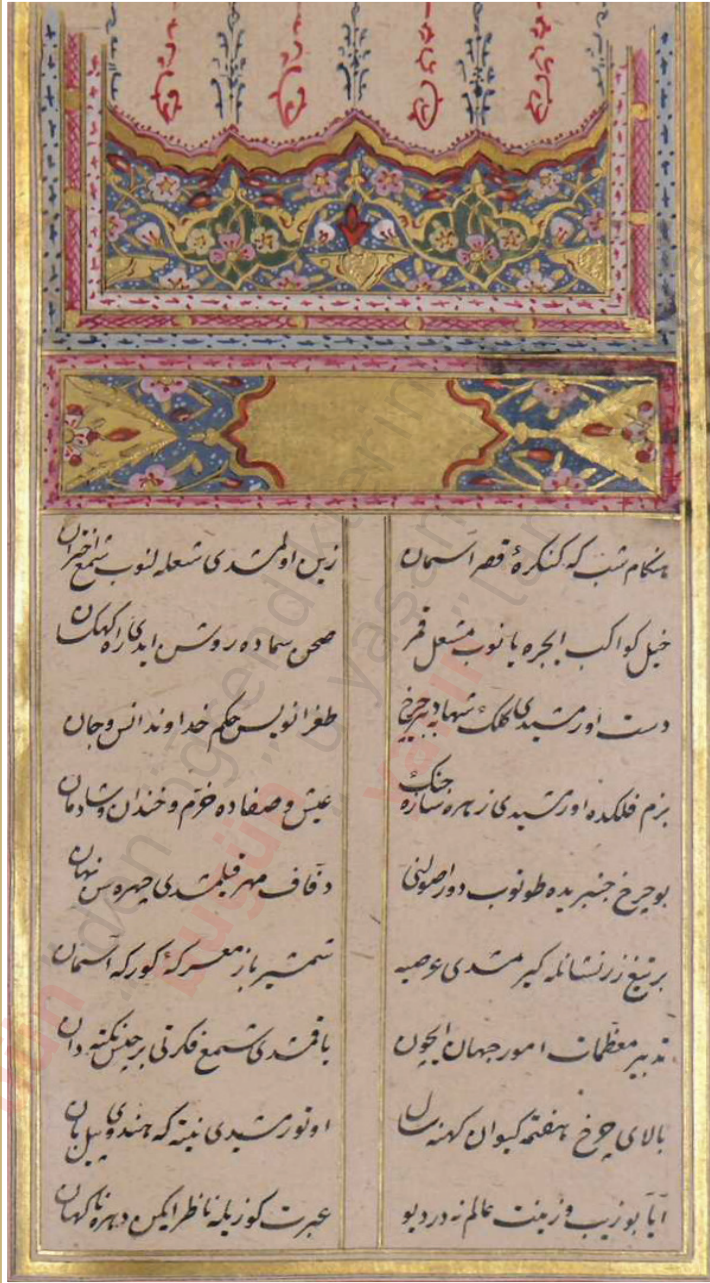
“Edâsı hûbdur ma'nâsı ra'nâ şî'r-i Bâkînün”

(Bâkî, G. 127/5)

Giriş

Klasik şairler, kendi şiirleriyle ilgili kanaatlerini; ya divanlarına ekledikleri dibace ile doğrudan ya da kasidelerin fahiye bölümlerinde, gazellerinin mahlas beyitlerinde, çeşitli şiirlerde farklı münasebetlerle dolaylı olarak dile getirmişlerdir. Bunun istisnai bir durum değil, genel bir teamül olduğunu söyleyebiliriz. Divan şiiri geleneğindeki bu teamülde, üslup sahibi olan birinci sınıf şairlerin bazılarının şiire dair söyledikleri şiirin bir mesele olarak ele alındığını göstermekle birlikte daha çok şairlerin kendi şiiri ile ilgili söylemlerdir: “Şiirleriyle, konu, lafız, mana veya ses yönünden bir farklılık veya orijinallik ortaya koyamamış şairlerin şiir üzerine sarf ettikleri görüşler, gelenek çerçevesinde söylenmiş tekrar ve taklitten öte bir anlam ifade etmez.” (Köksal, 2017: 480).

Bâkî Divanı'nda da şairin kendi şiiriyle ilgili düşüncelerini yansıttığı çeşitli beyitler yer almaktadır. Bâkî'nin şiir veya şairliğini konu ettiği

Bâkî Divanı'nda Leff ü Neşr Sanatının Beytin Kurgusundaki Yeri ve Üslupla İlişkisi

Dr. Öğr. Üyesi Bülent Kaya

ORCID: 0000-0002-7970-5059
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Kilis-Türkiye
bulentkaya@kilis.edu.tr

Giriş

Edebî sanatlar, metne ses, söz ve anlam noktasında katkı sağlıyorlar. Edebî sanatlar vasıtasıyla anlatılmak istenen duygu ve düşünceler daha etkili bir şekilde okuyucuya aktarılır. Genel itibarıyla bakıldığında edebî sanatlarla anlam ayrılmaz bir bütündür. Klasik Türk edebiyatı sahasındaki edebî metinlerde başta teşbih, istiare, mecaz-ı mürsel, tezat, hüsn-i talil ve leff ü neşr gibi sanatlar yaygın olarak kullanılmıştır. Özellikle şiirlerde edebî sanatlar şiir kurgusunun ve anlamın vazgeçilmez unsurudur. Bu hususta edebî sanatlar içerisinde leff ü neşr sanatının ayrı bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Özellikle de bu sanat vasıtasıyla beyitte ve mısralarda oluşan paralellikler; ses, söz ve anlam noktasında farklı dizilimler arz eder. Bu da şiiri estetik ve anlam açısından zenginleştirir.

Leff ü neşr sanatı belâgatın bedî şubesinde yer alan sanatlardandır (Köksal, 2020: 352). Diğer sanatlardan farklı olarak beytin kurgusunu

Resimli Bâkî Divanları

Dr. Öğr. Üyesi Melis Taner

ORCID: 0000-0002-5359-9489
Özyeğin Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
İstanbul-Türkiye
melis.taner@ozyegin.edu.tr

*Rengin ider evsâf-ı ruhun hâme-i Bâkî
Ol sûreti virmez sanemâ nakşına Bih-zâd*

(Bâkî, G. 35/7)

Giriş

Osmanlı İmparatorluğunun sınırlarını genişlettiği ve kendi hükümlerini komşularına göre sağlamlaştırdığı bir dönemde aktif olan şair Bâkî (öl. 1600), daha hayattayken *sultanü'ş-şu'ara* (şairler sultanı) olarak anılmaya başlar.¹ Süleyman (M. 1520-1566), II. Selim (M. 1566-1574), III. Murad (M. 1574-1595) ve III. Mehmed'e (M. 1595-1603) ve bu dönemlerin devlet erkânına şiirler sunar ve şiirleri ilk olarak Sultan Süleyman döneminde bir *Divan* içinde tertiplenir. Daha sonra eklenen şiirleriyle divanı yeniden derlenir (Çavuşoğlu, 1991: 537-540). Bâkî'nin gerek kendi döneminde gerek sonrasında devam eden şöhretini *Divanı*'nın nüshalarının sayısından anlamak mümkündür. Yurt içi ve yurt dışında çeşitli yazma eser kütüphanelerinde neredeyse iki yüze yakın Bâkî'nin *Divan* nüshası mevcuttur (Küçük, 2011). Ayrıca şiirleri pek çok şiir mecmuasında da yer alır. *Bâkî Divanı*'nın yazma nüshalarının

¹ Köprülü, 1961: 243-253; Çavuşoğlu, 1991: 537-540; Macit-Kaplan, 2014.

Bâkî Divanı'nın Eleştirel Neşirleri ve Yeni Bir Neşrin Gerekliği Üzerine

Doç. Dr. Furkan Öztürk

ORCID: 0000-0002-1078-7498
Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Antalya-Türkiye
furkanozturk@akdeniz.edu.tr

Giriş

Son yirmi yılda Osmanlı edebiyatı eleştirel metin neşirlerine ilişkin yerli ve yabancı bilim insanlarının katkılarıyla hatırı sayılır bir korpus oluştu.¹ Metin neşri kuramlarını, sorunlarını ve önerilerini yoklayan bu külliya-tın özellikle Osmanlı eleştirel metin neşir yöntemlerine bakışta bir farkındalık oluşturduğu, yeni yaklaşımlara zemin hazırladığı ve en önemlisi bir metin neşretmenin titizlik ve vukufiyet gerektiren ciddi bir iş olduğu bilincini kazandırdığı söylenebilir. Abdülbaki Gölpinarlı'nın *Yunus Emre Divanı* ve Ali Nihat Tarlan'ın *Hayalî Bey Divanı* gibi öncü metin yayınlarından günümüze pek çok eleştirel edisyon çalışması bilim dünyasına kazandırılmasına karşın Osmanlı metin çalışmalarında görülen niceliksel artışın karşılığının niteliksel olarak görülemediğine ilişkin şikâyet ve

¹ Bu konuları farklı veçheleriyle ele alıp değerlendiren yazılar için bk. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Ali Emre Özyıldırım (Haz.) (2017). *Metin Neşri: problemler, tespitler, öneriler Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XII*, İstanbul: Klasik Yayınları.

BÂKÎ KİTABI

Klasik Türk şiirinin estetik anlayışını en iyi yansıtan şairlerin başında gelen Bâkî, şiirlerindeki şekil mükemmelliği, söyleyiş tarzı, âşık ve rint gözü ile hayata ve eşyaya bakışı, çok katmanlı ve ahenkli dili, çok sesli mısraları, tiz kelime seçiminin sonucu olarak mısralar arasında kurduğu yatay ve dikey söz/anlam ilişkileri; dil göstergelerini ses, sözcük ve söz grubu özelinde çoklu okumaya uygun kılmaktaki başarısı gibi yönlerden edebiyatımızın önde gelen şahsiyetlerinden biridir. Onun şiiri aynı zamanda sosyal, kültürel, tarihî ve filolojik bir arkeoloji faaliyeti olan metinler serhi sahasının da bitmez tükenmez bir hazinesi durumundadır.

Şuara tezkirelerinde, divanlarda ve şiir mecmualarında kendisinden “sultânü’ş-şu‘arâ” olarak saygı ile bahsedilen Bâkî hakkında şimdiye kadar birçok bilimsel kitap, makale ve tez kaleme alınmıştır. Bunlardan bilhassa şairin hayatı, edebî şahsiyeti ve bazı şiirlerinin açıklaması şeklinde hazırlanan çalışmalarda, birbirinin tekrarı mahiyetinde bilgiler verilmiştir. Bâkî’yi her yönü ile anlatan, “edebiyat tarihimizin kaşıkçı elması” diye nitelenen *Divan*’ındaki şiirleri kültürel, tarihî, dinî, felsefî ve sosyolojik açılardan ele alıp analitik incelemelere konu edilen kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu kitap böyle bir eksikliği gidermek, klasik şiirin büyük ustası Bâkî’yi farklı yönleriyle ele almak, şaire dair bazı eksik ve(ya) hatalı değerlendirmeleri düzeltmeye çalışmak ve yeni şeyler söyleyebilmek amacıyla hazırlanmıştır.

Bâkî Kitabı, akademik hayatlarında Bâkî’ye dair önemli çalışmalar bulunan Muhammet Nur Doğan, Cafer Mum, Hasan Kaplan, Furkan Öztürk, Halil Sercan Koşık, Songül Aydın Yağcıoğlu, Esma Şahin Öztaş, Bülent Kaya, Melis Taner ve Abdullah Karaarslan’ın yazılarıyla ortaya çıktı. *Bâkî Kitabı*’nda makalesi bulunan bilim insanlarının altısının doktora, ikisinin yüksek lisans tezi Bâkî ve(ya) şiiri hakkındadır. Bu isimlerin şair ile ilgili yayımlanmış/basılı kitap adedi altı, makale dâhil toplam yayın sayısı ise otuz dördür. Hâlen ülkemizin değişik üniversitelerinde görev yapan bu yazarlar, edebiyat tarihimizin en önemli şahsiyetlerinden biri olan Bâkî’nin âlim, şair, münşi kimliğini; şairin şiirlerini ve *Divan*’ını değişik açılardan ele almışlar; edebiyat sevdalılarına, daha önce hiçbir yerde yayımlanmayan ve on bilimsel makaleden oluşan bu kalıcı eseri kazandırmının güzelliğini paylaşmışlardır.

Entelektüel hayatımızın vazgeçilmez kaynağı olan klasik Türk edebiyatı sahasına ve bu sahanın sevdalılarına böyle bir çalışmayı sunarken; başta Bâkî olmak üzere, dil ve kültürümüze hayat veren İsa nefesli bütün şair ve yazarlarımız ile bu sahanın rahmete kavuşmuş bilim insanlarının aziz hatıralarını saygı ile yâd ediyoruz.

Prof. Dr. Muhammet Nur Doğan

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-8371-59-8

9 786258 371598